

Jan Chromý: Protetické v- v češtině
Posudok habilitačného spisu

Mgr. Jan Chromý, Ph.D., ako habilitačný spis predložil knižnú prácu *Protetické v- v češtině*, ktorú vydala Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v roku 2017. Hneď na úvod musím a chcem skonštatovať, že posudzovaný habilitačný spis je vyzretou sociolingvistickou prácou, ktorá sa síce zaoberá jedným jazykovým javom, ale poskytuje mnohé metodologické stimuly a inšpirácie pre výskum jazykovej variability ako takej.

Kompozične je práca zložená zo šiestich kapitol a rámcových či doplnkových častí (úvod, záver, bibliografia, register a i.). Prvá kapitola sa venuje otázkam vzniku a vývoja protetického v- v češtine a ďalších slovanských jazykoch. V druhej kapitole sa pozornosť sústreďuje na charakteristiku tohto jazykového prostriedku v synchronickej perspektíve (globálne a lokálne pohľady, vzťah protetického v- a obecnej češtiny). Obe časti sú zamerané na analýzu doterajších prác na skúmanú tému, pričom postup od diachronie k synchronii považujem za adekvátny a stotožňujem sa s autorovým vysvetlením zo s. 13: „Právě na základě poznatků o vývoji můžeme lépe pochopit současný způsob jeho užívání [používání istého javu, pozn. M. O.] a územné rozšíření.“ Podrobná analýza literatúry (s rozsahom vyše 100 strán, s. 13 – 114) sa na prvý pohľad môže zdať nadbytočná. Nie je to však tak. Autorova minuciózna a ukážková práca s literatúrou vzbudzuje rešpekt, pričom nejde o samoúčelný rozbor. Na práce sa odkazuje aj v ďalších kapitolách, avšak za rozhodujúce považujem Chromého schopnosť argumentačne presne a presvedčivo pomenovať silné a slabé stránky doterajšej literatúry (porov. aj zhrnutie na s. 109 – 113). To mu okrem iného umožnilo vyvarovať sa viacerých nedostatkov pri realizácii vlastného výskumu a, prirodzene, plasticky svoj výskum dať do kontextu doterajších poznatkov na túto tému.

V ďalšej kapitole (3. Jak zkoumat jazykovou variaci?) predstavuje teoreticko-metodologické východiská svojho výskumu. Z viacerých možných prístupov aplikuje metódy variačnej sociolingvistiky a podrobne charakterizuje výskumné kroky realizované v rámci variacionistického výskumu. Tým autor dáva aj odpoveď na otázku, ako sa rozhodol vyrovnáť s problémami pri výskume protetického v-, ktoré naznačil v predchádzajúcej kapitole. Ide o veľmi inštruktívny výklad, ktorý ako keby bol vystrihnutý z ukážkovej vysokoškolskej učebnice, pričom chcem zdôrazniť, že toto hodnotenie je myslené pozitívne.

Zvyšné tri kapitoly (4. Výzkumný projekt a předmět výzkumu; 5. Analýza dat a výsledky; 6. Rozbor a interpretace) sa zameriavajú na samotný autorský výskum. Podrobné informácie, ktoré autor o svojom výskume v texte poskytuje (okrem iného časové a finančné možnosti projektu, výber nahrávaných, technické požiadavky, ďalej charakteristika skúmaných sociálnych a jazykových faktorov), sú veľmi cenné a vedecky validné, pretože čitateľovi umožňujú krok za krokom sledovať jednotlivé fázy a, obrazne povedané, zdary aj nezdary, ku ktorým sa autor pri

realizácii výskumu dopracoval. Ako J. Chromý sám upozorňuje, pri lektúre starších výskumov sa často stretával s obmedzenými údajmi o vzorke či o postupoch výskumu. To, okrem iného, spôsobuje problém aj na komparatívnej úrovni, pri porovnávaní dosiahnutých výsledkov jednotlivých bádateľov. Z metodologického hľadiska ako silnú vnímam jednak aplikáciu modelovania vplyvu sociálnych aj jazykových faktorov, ako aj to, ako autor dokázal zargumentovať, prečo sa nakoniec rozhodol analyzovať tie-ktoré sociálne, ako aj jazykové faktory, a od ktorých premenných v konečnom dôsledku odhliadol. No a v neposlednom rade je potrebné vyzdvihnúť aj šiestu kapitolu – rozbor a interpretácia (s. 212 – 231). Tu sa autor zaoberá jednak otázkami fungovania samotného protetického v-, ktoré sa však funkčne prepletajú so všeobecnejšie ladenými poznámkami o metódach variacionistického výskumu ako takého (vrátane poukázania na úskalia, ako aj na skreslenia, ktoré môžu pri neadekvátnej interpretácii vzniknúť). Možno tiež poukázať na skutočnosť, že autorov text ponúka viaceré inšpirácie aj pre analýzu ďalších jazykových javov či všeobecných zákonitostí fungovania jazyka. Fungovanie jazyka je do veľkej miery založené na varíovaní, ba podľa môjho názoru možno tvrdiť, že variácia v širokom zmysle je imanentnou vlastnosťou jazyka a jazykovej komunikácie.

V súvislosti so skresleniami si dovoľím krátky exkurz. Autor na s. 223 – 224 píše o skresleniach, ktoré plynú z formulácií výskumných problémov a hypotéz. Konštatuje, že „nevhodne formulovaný výskumný problém môže spôsobovať nemožnosť explanace získaných výsledkov“. Na druhej strane nevhodnosť hypotézy či formulovania výskumného problému môžu odhaliť až výsledky výskumu. Na začiatku nemusíme vždy vedieť, že problém formulujeme nie úplne adekvátne. A teda sa možno opýtať, čo (u)robiť, aby sme si kládli pokiaľ možno len zmysluplné otázky.

Pripájam ešte jednu poznámku k individuálnemu štýlu autora. Minucióznosť a objektivizujúca vedeckosť je vyvažovaná formuláciami, z ktorých autora výrazne cítiť. Spomedzi viacerých momentov možno spomenúť napr. začiatok kap. 4 (s. 141), kde sa bez hanby priznáva k veciam, ktoré sa v jeho výskume nepodarilo dotiahnuť, ktoré podcenil a ktoré sa dali urobiť lepšie: „O některých z nich by patrně řada badatelů pomlčela. Myslím si však, že se s těmito otázkami bude muset vyrovnávat i jakýkoliv další výzkum podobného typu a že tato kapitola může být poučením pro ty, kteří se budou o takový výzkum pokoušet v budoucnosti.“ Autorov „čítavý“ štýl však nie je na škodu veci a hlavne nepôsobí devalvačne vo vzťahu k akribii a argumentačnej sile, aj keď text miestami „zabieha“ do uvoľnenejšieho štýlu, ktorý pripomína, vysokoškolský učebný text, resp. asi sa lepšie vyjadrím, keď niektoré pasáže písaného textu prirovnám k vysokoškolskej prednáške (napr. s. 138: „Doporučit lze v tomto ohledu především knihy...“; alebo nemôžem nespomenúť, ako na s. 147 autor píše, že sa v úplnosti nepodarilo zaobstarať nahrávky bez šumov: „Na jedné nahrávce například štěká pes od sousedů, čemuž sotva bylo možné zabránit.“). Podčiarkujem však, táto naratívnosť, ktorá pre vedecké práce v stredoeurópskom priestore nie je až taká typická, čitateľa nevyrušuje. Skôr naopak.

V rámci technickej realizácie textu mi chýbalo desatinné číslovanie pri nadpisoch podkapitol, ktoré mohlo byť náležitým formálnym ukazovateľom vnútornej štruktúry textu.

Pred záverom by som chcel upozorniť ešte na jeden aspekt Chromého výkladu. Autor na viacerých miestach preukazuje rešpekt k výsledkom svojho výskumu, uvedomuje si obmedzenia a medzery, ktoré jeho výskum má, hľadá a pochybuje (Dubito ergo cogito, cogito ergo sum.), naznačuje ďalšie aspekty, ktoré môžu mať vplyv na fungovanie skúmaného javu. Inými slovami, dokáže si udržať chladnú hlavu, nedáva sa na cestu „bombastickej“ prezentácie, stojí nohami pevne na zemi. Na druhej strane náležite sumarizuje, čo sa mu podarilo dokázať, opäť však jedným dychom načrtáva možné cesty ďalšieho výskumu.

Monografiu (habilitačný spis) J. Chromého možno súhrnne hodnotiť veľmi pozitívne, a to prinajmenšom z týchto dôvodov:

- a) ponúka dôsledný a nesamoúčelný rozbor doterajšej literatúry k skúmanej oblasti;
- b) vyznačuje sa metodologickou vyhranenosťou, dôslednosťou, ale nie rigiditou; aj keď sa analyticky zameriava na jeden konkrétny jazykový jav, „pre jeden strom vidí celý les“, mnohé autorove poznámky a zistenia majú širší metodologický záber a sú aplikovateľné aj pre výskum iných jazykových javov;
- c) má vnútorne neprotirečivú a logickú kompozičnú štruktúru;
- d) výsledky, ku ktorým sa autor dopracoval, sú validné aj reliabilné (aj keď si sám na viacerých miestach uvedomuje medzery), pričom podnetne je prezentovaný aj potenciál ďalšieho výskumu v tejto oblasti.

Z týchto dôvodov možno konštatovať, že ide o výrazný a vyzretý materiál aj metodologický vklad do kontextu sociolingvistického bádania, a to nielen v bohemistike, ale aj v širšom rámci. Približovanie sa lingvistu k jazykovej realite je cesta trnitá, s nezaručeným výsledkom, plná nástrah a úskalí napr. vo forme ponúkajúcich sa lacných a rýchlych riešení, ako aj v podobe dobre ukrytých relevantných premenných. No som presvedčený, že sa po tejto ceste oplatí ísť, pretože je to dobrodružstvo hľadania jazykovokomunikačnej a de facto ľudskej reality. Dôkazom toho je pre mňa aj text J. Chromého.

Úplne na záver konštatujem, že monografia Jana Chromého *Protetické v- v češtině* spĺňa všetky požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce. Z tohto dôvodu odporúčam, aby sa pokračovalo v ďalšom postupe habilitačného konania Mgr. Jana Chromého Ph.D., a po jeho úspešnom završení mu bol udelený vedecko-pedagogický titul „docent“.

V Prešove 9. 4. 2020

prof. Mgr. Martin Ološtiak, PhD.

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove